

Karakterisering och kulturhistorisk värdering

**Väckelsånga
kyrka**

Väckelsånga socken i Tingsryds kommun
Kronobergs län

Smålands museum
Samuel Palmblad
2006

Inledning

Bakgrund och syfte

I samband med upprättandet av vård- och underhållsplaner för kyrkor i Växjö stift har Smålands museum på uppdrag av BSV arkitekter & ingenjörer AB i Värnamo genomfört en karakterisering och kulturhistorisk värdering av Väckelsångs kyrka under våren 2006. De kyrkor som berörs är de som tillhör Svenska kyrkan och omfattas av kulturminneslagen, dvs. kyrkobyggnader som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen. Karakteriseringen och den kulturhistoriska värderingen syftar till att användas som underlag för vård- och underhållsplanen.

Nedanstående material består av en historik över kyrkobyggnaden, en beskrivning av exteriör och interiör samt en kulturhistorisk bedömning. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering samt arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit läns museets topografiska arkiv och Antikvarisk- topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygds litteratur. De redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning i kyrkobyggnadens historia.

Kulturhistorisk bedömning

En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan kontinuerligt föremål för omvärderingar. Bedömningen utgår från såväl den enskilda kyrkobyggnadens värden som kyrkomiljön i sin helhet, men också till värden i förhållande till andra kyrkobyggnader i stiftet och övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning

Väckelsångs kyrka

Kortfattad historik

Väckelsångs kyrka ligger monumentalt placerad på en höjd invid ortens norra infart. Cirka en kilometer nordost om dagens kyrkplats låg den medeltida kyrkan, detta område är idag ödekyrkogård. Redan i slutet av 1700-talet beställdes nya ritningar för en större kyrka då befintlig kyrka dömdes ut. Byggstarten dröjde dock och först 1826 inleddes arbetet där ritningsunderlaget hade framställts av Jakob Wilhelm Gerss vid Överintendentsämbetet (ÖIA). Församlingen framförde dock krav på att exteriören i större utsträckning skulle efterlikna den just påbörjade kyrkan i Nöbbele. Resultatet blev ett mellanting där varken Nöbbele kyrka eller ritningarna från ÖIA helt överensstämmer med den färdigställda exteriören.

I samband med att kronprins Oscar passerade Väckelsång murade denne år 1827 in en väggsten och i juni 1832 kunde domprosten Heurlin inviga den nya kyrkan. Den exteriöra karaktären är högst enkel men samtidigt typisk för de ideal som rådde vid tidpunkten. Interiörens ljusa färgsättning är till stor del ett verk från tidigt 1990-tal medan dekorativt måleri i tak och kor härstammar från en större restaurering 1907. Kyrkorummet har förändrats ett flertal gånger men ger trots allt ett förhållandevis enhetligt intryck.

Kyrkogården ligger söder om kyrkan i en enhetlig rektangulär öst-västlig sträckning. Området direkt väster om kyrkan domineras av ett större järnåldersgravfält med ett femtiotal fornlämningar och invid gravfältet ligger hembygdsgården med flera olika byggnader. Hit flyttades 1971 det kyrkstall från 1924 som tidigare hade stått strax öster om kyrkan.

Exteriör

Stommen utgörs av sten som är in- och utvändigt putsad. Huvudingången är placerad i det i öster liggande tornet. Den rektangulära sakristian i väster har en egen ingång och på södra långhusväggen mitt är en portal placerad. Tornlanterninen är av enklaste utformning med täckande brädpanel och urverk. Lanterninen kröns av ett kors utan förgyllning, enligt en vedertagen förklaring hålls korset svart till minne av en under byggarbetet avliden hantverkare. De vitkalkade fasaderna är spritputade med begränsat inslag av slätputsade omfattningar och listverk, koncentrerat till huvud- och sidoentré, medan sockeln är avfärgat i grått.

Taktäckningen på långhus, sakristia och torn består av falsad kopparplåt. Vid långhusets västra gavelpets återfinns en mindre, kopparinklädd skorsten. Häng- och stuprännor är även de tillverkade av koppar.

Kyrkan har på sin norra långhusvägg fem stora fönster och på sin södra fyra. Sakristian har två dylika fönster och så även tornet. Dessa tretton fönster är konstruerade med korspost med vardera fyra bågar. De två översta förenas i en rundbåge och innehar fyra rutor per båge medan de två nedre har tio rutor vardera. Fönstren är brunmålade och har solbänkar av kopparplåt. Ovanför huvudentrén sitter ett runt, spröjsat fönster medan man på motsvarande plats vid sidoentrén placerat ett ovalt, spröjsat fönster. Ovanför entrén till sakristian sitter ett traditionellt rundbågat fönster med fyra rutor i vardera bågen.

Ett udda inslag utgör den förgyllda kungakronan på svart botten som är uppsatt på långhusets sydöstra gavelparti. Kronan murades in som minne efter kronprins Oscar I besök 1826 då han lade en byggsten i det pågående arbetet.

Tornet har sammanlagt fem ljudluckor, två mot öster och en i de andra väderstrecken, bestående av liggande träpanel. I norr och söder finns ett skottgluggsliknande ljusinsläpp utan glastäckning som ger visst ljus till ena tornkammaren. På den östra tornsidan, strax under ljudluckorna, har året 1828 markerats med kraftiga järn. Runt tornkroppen sitter även ett antal högst enkla ankarjärn.

Källarnedgången som ligger på sakristians nordsida täckes 1999 om varvid en helt ny byggnadskropp tillkom. Fasaden spritputsades och taket belades med koppar. Kyrkans exteriör är överlag mycket enkel där fasaderna exempelvis saknar inslag av dekorativa putsdetaljer. Huvudentrén är egentligen den enda sektion där ett uttalat förskönande av formspråket är påtagligt. Dubbelporten är klädd med koppar där två större figurer, troligtvis Mose och Jesus, har punsats in i plåten. Portomfattningen utgörs av en kraftig rusticering med ett överskjutande, kopparklätt, takutsprång. I direkt anslutning till takutsprånget är en minnessten, innehållandes ett längre förgyllt textstycke, placerad i en nisch. Lydelsen är följande: *Under Konung Carl XIV Johans regering lades den 6 aug. 1827 av Oscar Sveriges och Norriges kronPrins grundvalen till denna kyrka som fullbordades 1829. Kommer, och låter os gå up på Herrans berg till Jacob Guds hus, at Han låter oss fina vägar och vi vandre på Hans stigar. Ef:2:3.*

Sidoentrén har enkel slätputsad omfattning med ett kort, kopparklätt, takutsprång. Portarna är kopparklädda med saknar motsvarande dekorationer som förekommer på huvudentrén. En stenlagd handikappramp tillkom 1998. Sakristians entré saknar helt omfattning men porten är liksom övriga kopparklädd.

Exteriöra förändringar

Det är framförallt fyra påtagliga förändringar som utförts under 1900-talet som inverkat på exteriörens karaktär. Hela taket täcktes 1955 om med kopparplåt men i alla fall sedan 1907 har taktäckningen utgjorts av plåt, troligtvis av järn, varav förändringen får anses som begränsad. Vid 1966-67 års restaurering tillkom nya portar (eventuellt ombyggnad av befintliga) som var kopparklädda där huvudentréns dörrar även försågs med punsade figurdekorationer. Härmed skedde ett uttalat försök att försköna exteriören vilket bröt mot kyrkans ytterst enkla utformning.

Den mindre byggnadskropp som tillkom 1999 då nedgången till källaren byggdes in ligger närmast dold vid kyrkans nordvästra hörn och får anses som väl anpassad och smälter in i rådande fasadstruktur.

Den åtgärd som främst bör anses som karaktärsförändrande där intrycket av kyrkan påverkats negativt ifråga om estetik är lanterninfönstrens täckande vilket skedde 1956. Då installeras tornur och de smäckra, tätspröjsade, fönstren erhåller en brunmålad brädtäckning. Dessa är dock till vissa delar bevarade och kan skådas på ursprunglig plats uppe i lanterninen.

Ytterligare ett ingrepp, som emellertid är svårare att bedöma, utfördes 1907 då enligt uppgift nya fönster tillkom. Om dessa konstruerades som kopior eller fick en annorlunda utformning

går inte att avgöra. Fönstren får ändå anses som högst traditionella och passande i sitt utseende varför åtgärden eller stilen inte är att beklaga.

Interiör

Interiörens färgskalor och dekorativa element härstammar till stora delar från 1900-talets skilda restaureringar. Dagens ljusa nyanser tillkom 1993. Predikstol, altare och altartavla tillhör den ursprungliga inredningen. Här följer en beskrivning av kyrkointeriören med början i vapenhuset.

Vapenhuset präglas av enkelhet och funktionalitet. Golvet är belagt med kalkstensplattor av modernt snitt, i dess nordvästra hörn står en stor kista medan det i sydvästra hörnet är placerat ett äldre orgelverk. Ovanför kistan hänger en tavla med ”Series pastorum”. Ett udda inslag utgör den i taket hängande lampan av trä som skänktes till kyrkan 1936, karaktären är något rustik. I vapenhusets nordöstra hörn har ett mindre rum tillskapats som innehåller el-central och övrig teknisk installation. I rummet finns även en karmstol samt en bänk. Porten mot kyrkorummet består av en modernare dubbeldörr vars enda spegelfält innehåller kassetverk av trä, ovanför porten finns ett bibelcitat hämtat från psaltaren. Innan kyrkorummet nås passerar ytterligare en dubbeldörr (vindfång) som är av snarlikt utseende, här vilar dock kassetverket istället på ett spegelfält av glas.

Under läktaren har tillskapats två skilda utrymmen. I dess norra del ligger toalett, förråd samt trappan till läktaren medan i söder har tillkommit ett kyrktorg med möjlighet till andakt. Här finns därför ett enkelt träaltare, två bänkar, stolar samt en modern Kristusmålning. Läktaren som har utvidgats vilar på tolv kolonner varav elva är synliga, utrymmet under läktaren uppfattas därför som mycket rymligt. Samtliga kolonner är marmorerade med en förgylld ring kring kapitälet. De utmed väggarna stående kolonnerna särskiljer sig genom att dess nedre tredjedel är fyrkantig. I taket hänger tio armaturer designade av Hans Agne Jacobsson som uppsattes 1993. Läktarbarriären består av hela 26 spegelfält av samma typ och kulör som kyrkbänkarna. Det utskjutande och rundande mittpartiet saknar dekorativa element som vanligtvis brukar förekomma på mittspeglarna. Ett kraftigt stålräcke uppsattes på barriären 1985.

Själva läktaren domineras av orgelfasaden som flankeras av två bänkkvarter med vardera tre bänkrader. I taket hänger tre ljuskronor samt två moderna lampor. Golvet är belagt med en heltäckningsmatta utom i bänkkvarteren där trägolvet lämnats synligt. Eftersom läktaren sänktes 1967 tillskapades två vinklade trappor upp till tornkammarens två dörrar. Orgelfasaden som enligt uppgift är ursprunglig går i grått, vitt och guld med upprepade dekorativa fält bestående av lyror, korslagda trumpeter och lagerkvistar. Även höga pilastrar med joniska kapitäl förekommer. Tornkammaren utnyttjas till förråd och på väggarna hänger ett flertal målade pannåer föreställande Jesu lärjungar som tidigare hängde i långhuset. Dessa ingick förmodligen i den äldre kyrkans läktarbröstning.

Långhuset domineras av de fyra bänkkvarteren som är slutna utmed mittgången men öppna mot sidogångarna. Såväl bänk som sits är klädda med ett ljust tyg. De två nedre kvarteren innehåller vardera nio bänkrader medan de övre har sju bänkrader varav två är betydligt kortare eftersom kvarteren följer korets rundning. Bänkarna är ockrafärgade medan de ljust marmorerade dörrspeglarna inramas av en skarp röd list. Golv i gångar och bänkkvarter är av trä som lackats. I taket hänger sex praktfulla ljuskronor där de två främsta är av glas. På väggarna är sex mässingslampetter upphängda med vardera fem ljusarmar. Dessa är mycket dekorativa och skickligt utförda.

På södra respektive norra långhusväggen är vardera fem bibelcitater uppmålade och ungefär på väggarnas mitt hänger två ovala psalmtavlor med växtdekor i ramverkets ändrar. Sidoentréns dubbeldörrar (vindfång) är av samma utförande som motsvarande i vapenhuset.

Korets struktur kännetecknas av halvrunda former där korgolv, altarring, altarfundament och de anslutande bänkkvarterens front följer denna uppbyggnad. Detta skapar en känsla av ökad närhet och välkomnande arkitektur. Nivåskillnaden mellan långhus och kor är dock påtaglig då hela tre trappsteg skiljer dem åt. Altaret är sedan 1993 fristående för att prästen ska kunna stå vänd mot församlingen. Altarets framsida består av två speglar där mitten formats som ett kors med bokstäverna IHS målat i korsets mitt. Spegelarna är liksom motsvarande på gavlarna marmorerade samt omgivna av en förgylld ram. Fundamentet och området fram till altarringen är klädd med en röd matta. Altarringen är uppbyggd av ett guldfärgat gallerverk med ett väl tilltaget och rödklätt knäfall.

Den fantastiska altartavlan med sin förgyllda och rikt bearbetade ram flankeras av två marmorerade pilastrar som bär en enkel fronton. I frontonens mitt hänger ett urverk med pendel på vars krön en krona är placerad, enligt uppgift skänktes ursprungligen klockan av ungdomar i församlingen i samband med kyrkobygget. Tilläggas bör att dagens klocka inte är originalet. Vid altarringens ändrar står två vridna kolonner med stora slingrande blommor av trä som dekorativa tillägg. På dessa står två apostlfigurer, Paulus och Petrus, troligtvis är dessa hämtade från ett äldre altarskåp innan de placerades på dessa kolonner. Blickpunkten i kyrkorummet faller naturligt på altartavlan och kringliggande objekt och detaljer underordnar sig tavlans inneboende kraft vilket är av stor vikt.

I korets bågiga hörn hänger två högresta och rikt dekorerade psalmtavlor som med sin rikt täckande förgyllning närmast fungerar som sidostycken till altartavlan vilket ytterligare förstärker dess monumentalitet. De svängda kyrkvärdsbänkarna är bevarade, de binder samman korets södra, västra och norra väggparti genom sin utformning vilket även gör dem viktiga genom sin karaktärsskapande funktion. Armaturen i koret består av två ljuskronor i mässing, fyra lampetter med plåtar på västväggen samt vardera en lampett, lika de i långhuset, på norr- respektive sydväggen.

Framför altarringen ligger en stor matta i röda och lila kulörer. En mindre blå- och vitfärgad matta ligger framför den södra kyrkvärdsbänken. På denna står ett dopljus samt den magnifika dopfunten av trä från 1907. De båda dörrarna till sakristian byttes 1907, de konstruerades med fyra spegelfält där ett utskjutande mittplacerat kors med förgyllda kanter sträcker sig utmed hela dörrrens bredd och längd. Dörrarna har en markerad omfattning som kröns med ett bibelcitater. Vid 1907 års omgestaltning tillfördes omfattande dekorativt måleri i kyrkorummet, bl.a. på västra korväggen. Dessa har delvis övermålat men ovanför de bågiga kordörrarna sparades två stora bibliska motiv, kvinnorna vid graven och Kristi öppna grav på påskdagsmorgonen. De kan idag uppfattas som delvis tagna ur sitt sammanhang men de fungerar som pendanger till innertaket och korresponderar med dessa ifråga om stil och färg. Även det pampiga innertaket med plafondmålningar utförda av Johnny Miller 1907 har delvis förändrats genom ommålningar och nya kulörval. Taket är uppdelat i ljusblåa och ockragula fält som bryts upp av regelbundet uppmålade ornamentik bestående av bl.a. akantusslingor och snäckor. De två mittplacerade plafondmålningarna dominerar dock helt innertaket där motiven utgår från Jesus intåg i Jerusalem samt hans färd mot Golgata.

Sakristian är något annorlunda utformad i jämförelse med liknande kyrkors sakristior. Via den södra kordörren nås en hall som innehåller toalett och en brant vindstrappa. Trägolvet synes vara upphöjt då det vid porten till kyrkogården finns en mindre, lägre, yta som är belagd med kalksten. Från denna hall samt via den norra kordörren nås ett större rum som fungerar som prästens arbetsutrymme. Två stora fönster ger ett behagligt ljus vilket även kan förstärkas genom en smäcker mässingskrona. En sjuarmad kandelaber står placerad i västfönstret som förs ut och placeras på altaret vid större högtidsdagar. Här finns även en rad skåp för textil- och föremålsförvaring samt en andaktsplats med altare. Det synliga trätaket är färgat i en brun nyans, rummet som helhet utstrålar värdighet och en genomtänkt funktionslösning. En kraftig järnklädd port är placerad i det sydvästra hörnet, troligtvis härstammar denna från den äldre kyrkan. Porten döljer ett avlångt, tunnvalvt, rum som fungerar som förvaringsplats för värdeföremål.

Via hallen nås sakristians vind som är uppdelad i två våningar. Det nedre utrymmet är inrett till förråd med masonitklädda väggar. Efter en sanering p.g.a. svåra maskangrepp är rummet numera närmast tomt. Ytterligare ett rum finns ovanför, dock oinrett, där diverse äldre fönster och skilda föremål förvaras. Här finns även urverket tillhörande klockan ovanför altartavlan. Sakristian upplevs ovanligt stor vilket delvis förklaras med det branta takfallet.

Interiöra förändringar

Dagens interiör präglas av fyra större restaureringsprojekt som genomfördes under 1900-talet, 1907, 1937, 1967 och 1993. Omfattande dekorativt måleri, ombyggnationer av läktarområdet och nya färgskalor har förändrat kyrkorummet i stor utsträckning. Vid 1906-07 restaurering utfördes en del åtgärder som främst var av funktionell natur där dubbeldörrar tillkom vid sydentrén, vapenhusets golv belades med kalkstensplattor och kordörrarna byttes. Arkitekt var Axel Lindegren. Det mest omvälvande utfördes dock i tak och på väggar där konstnärerna Ludvig Frid och Johnny Miller tillskapade storslagna målningar vilket drastiskt förändrade den interiöra upplevelsen. Kyrkoherde Prinzell verkade i Väckelsång vid denna tidpunkt och hans vurm för den katolska kyrkoordningen och dess rituella inslag bidrog starkt till att restaureringen fick den monumentala omfattningen.

Under den av Paul Boberg ledda restaureringen 1937 valdes att dämpa och reducera det måleri som tillfördes 1907. Vid en bildjämförelse visas tydligt hur stora ytor målades över och dekorativa element försvann. Nyanser ändrades och uppenbart är att Boberg inte ansåg det rika måleriet passande i ett nyklassicistiskt kyrkorum. Dock bibehölls motiven ovanför kordörrarna och i taket. Samma år tillkom ett nytt värmesystem varvid kaminerna kunde borttagas, läktaren bedömdes även för liten vilket föranledde en utbyggnad. Predikstolens placering ansågs inte helt lämplig och önskemål om att flytta denna närmare koret framfördes. Detta realiserades och från korgolvet lades samtidigt en trappa upp till korgen.

Nästa stora åtgärdsprogram som utarbetats av arkitekt Hans Lindén slutfördes 1967 vilket resulterade i en kraftig ombyggnad av främst läktarområdet samt att kyrkorummet återigen erhöll ny kulör. Samtidigt som ett stort antal bänkar under läktaren tas bort sänks hela läktarkonstruktionen och två nya läktartrappor tillskapas. I samband med denna åtgärd försvinner tvärgången förmodligen genom att bänkkvarteren skjuts framåt eller att bänkar flyttas fram. På en ritning från 1965 består de två nedre bänkkvarteren av vardera femton bänkrader, fram till år 2006 har de minskat till nio. Då läktartrapporna byggs försvinner tre av sex bänkrader på läktaren samtidigt som två nya vinklade trappor till tornkammaren tillförs.

Den tidigare trappan i vapenhuset rivs därmed då den förlorat sin funktion. Mot vapenhuset uppförs ett vindfång med glasade dubbeldörrar. Valda färgskalor blev starka vilket brukar känneteckna Lindéns kulörval, blått, grått, rött, svart och guld blev de dominerande färginslagen. Samtidigt kläddes bänkarnas rygg och sits i grått tyg. Kyrkorummet hade nu fått en ökad tyngd och mustighet som knappast korresponderade mot de spröda och ljusa nyanser som utmärker de nyklassicistiska idealen. Exempelvis var kordörrarna och korväggens pilastrar skarpt vinröda där predikstolen gick i blått, rött och guld.

År 1993 iscensattes den senast utförda interiöra omdaning efter ett program utarbetat av arkitekt Jörgen Ellfors. Återigen förändrades läktarområdet där toalett och förråd tillkom på norrsidan samtidigt som södra läktartrappan revs. Här tillskapades istället ett kyrktorg. Då uppenbara putsproblem noterats, bl.a. beroende på målning med plastfärg, valdes att ersätta befintlig puts med ny varvid även bibelverserna höggs bort. De bibelspråk som satt ovanför fönstren var placerade i dekorativa medaljonger som tillkom 1907. Dessa dokumenterades noga innan de försvann, samtidigt valdes att tillföra nya bibelverser där dock dekorativ inramning valdes bort. De äldre verserna knöt främst an till lagen medan de nya som valdes 1993 istället fokuserar på evangelierna. Då prästen ville stå vänd mot församlingen (versus populum) erhöles tillstånd att frigöra altaret från korväggen och placera det fritt.

Färgsättningen återfår en betydligt ljusare och mjukare ton som bättre passar kyrkorummet. Bänkar och predikstol målas med bruna och ockragula färger där väggarna kalkavfärgas. Åtgärden var till stort gagn för den interiöra miljön som tidigare lidit av de starka färgerna.

Efter att tillstånd meddelats 1999 återskapades tvärgången genom att sammanlagt fyra bänkrader i de båda bänkkvarteren togs bort. Därmed återställdes den ursprungliga strukturen ifråga om kyrkorummets gångsystem som betonade korsformen.

Viktigare inventarier

Altartavlan utgör det mest värdefulla och imponerande objektet i kyrkan. Kronprins Oscar skänkte tavlan som målades av Kapten Salomon Andersson 1829. Motivet föreställer Kristi nedtagande från korset och är en kopia av ett original målat av Rubens som hänger i katedralen i Antwerpen. I en handling från 1800-talet slut beskrivs Väckelsångs altartavla som kyrkans enda prydnad och att den t.o.m. kunde vara vackrast i Småland. På en svart bård nedanför den mycket vackra, förgyllda ramen står skrivet *Gifvet af HKH Oscar Sveriges och Norriges kronprins 1829*

Predikstolen står inte på ursprunglig plats utan flyttades närmare koret 1937. Den har en traditionell utformning med religiösa symboler i korgens spegelfält samt en rikt dekorerat baldakin. Korgen består av tre spegelfält innehållande kors med ankare, lagtavlorna och en kalk, dess välvda botten avslutas med en kula som vilar på en piedestal. På korgens insida står följande mening på latin *FAC, VT POSSIM DEMONSTRARE QVAM SIT DVLCE TE AMARE, TECVM PATI, TECVM FLERE, TECVM SEMPER CONGAVDERE*. På krönet står ett timglas som troligtvis tillhört den äldre kyrkan. Baldakinen kröns av ett förgyllt kors som omsluts av ett strålande fält. I samband med restaureringen 1993 målades predikstolen i brunt och ockragult med inslag av förgyllningar.

Orgeln anskaffades först 1844 där orgelverket bytts två gånger därefter, senast 1956. Fasaden som skapar en rumlig monumentalitet bedöms vara ursprunglig och är därför av stort kulturhistoriskt värde.

Dopfunten är ett praktfullt träarbete i ek som kännetecknas av tyngd och hantverksskicklighet. Sjalva funten vilar på ett kolonngalleri som står på ett kraftigt fundament. Arbetet utfördes av David Lindahl från Kosta och färdigställdes 1907.

Kyrkogården

Kyrkogården sträcker sig efter den senaste utbyggnaden i en öst-västlig riktning där den nya delen lades i väster. Den västra delen omges på tre sidor av en kraftig stenmur med stora, väl inpassade, block. Dess norra sträckning är på utsidan motfylld med jord då här ligger ett järnåldergravfält med ett flertal högar. Blickfånget i denna del av kyrkogården utgörs av David Ralsons mäktiga skulpturgrupp, Betesda-dammen, i brons. En liggande och en stående gestalt är placerade vid en murad damm. Det äldre kyrkogårdsområdet noteras enklast genom att stenmurarna är av en enklare och inte alla lika bearbetad konstruktion.

Regelbundet utlagda grusgångar genomkorsar kyrkogården, endast ett mycket begränsat parti är asfalterat. Lövträd förekommer främst utmed murarna och i övrigt i begränsad omfattning. Ett något udda inslag utgör alla de gravstenar som samlats och lagts ut vid ett muravsnitt invid sakristian. Den östra mursträckningen är på insidan motfylld med jord och ungefär i dess mitt står bårhuset från 1952. Byggnaden består av en låg, fyrkantig, putsad stomme. Det flacka tälttaket är täckt med skivlagd kopparplåt och på dess spets står ett förgyllt kors. Ett blyspröjsat fönster finns på väst- och östgaveln medan norrsidan upptas av en kopparklädd dubbelport. Arkitekt Paul Boberg presenterade ritningsförslaget 1939 men förmodligen uppfördes bårhuset först omkring 1950. En vacker minneslund iordningställdes strax öster om tornet 2001.

Kulturhistorisk karaktärisering och bedömning

Väckelsångs kyrka byggdes mycket enkel, såväl exteriört som interiört, där dekorativa inslag ifråga om bearbetade putsytor eller målningar var ytterst begränsade. I äldre handlingar påtalas just detta faktum där den magnifika altartavlan som skänktes av kronprins Oscar ansågs utgöra enda utsmyckning av rang. Däremot lyftes tavlan till skyarna av en imponerad åskådarskara, kunde t.o.m. vara vackrast i Småland enligt bedömarna. Under 1900-talet har en rad omfattande restaureringar utförts som syftat till att försköna och modernisera kyrkorummet. Särskilt 1907 omdanades interiören kraftigt genom att ett storartat måleriprogram realiserades. Tak och väggar försågs med stora bibliska scener och riklig växtornamentik samtidigt som tänkvärda bibelverser målades upp i stort antal. Senare restaureringar har delvis syftat till att reducera de dekorativa inslagen för att återföra kyrkorummet till mer nyklassicistiska ideal. Resultatet av färgsättningen 1967 bröt dock i grunden mot denna föreställning då kraftfulla färger, vinrött, blått och svart nyttjades. Dessa försvann 1993 då en återgång till betydligt ljusare och värdigare nyanser skedde.

Antalet bänkrader har kraftigt decimerats under 1900-talets senare decennier, samtidigt har den ursprungliga tvärgången återskapats efter att ha varit igensatt i nästan 30 år. Särskilt läktaren och dess underliggande utrymmen har varit föremål för en rad ombyggnationer vid skilda tillfällen. Läktaren har sänkts och byggts till, bänkrader på och under läktaren har plockats bort, trappor har tillkommit och rivits, spaljeväggar uppsatts och rivits, kyrktorg tillskapats samt förråd och toalett i en inbyggnad på norrsidan. De autentiska värdena är här därför begränsade.

Vapenhuset fick sin nuvarande prägel 1967 då läktartrappan revs och ett modernare kalkstensgolv lades in. Koret erhåller en extra monumentalitet genom att nivåskillnaden är så påtaglig. Koret har bevarat det mesta av sin ursprungliga karaktär där dörrarna till sakristian med ovan placerade bildsviter dock härrör från 1907 års restaurering. Altaret, altartavlan, psalmnummertavlorna, kyrkvärdsbänkarna och den tidstypiska predikstolen bildar en tilltalande och välkomponerad helhet vars kulturhistoriska värde är betydande. Korväggens målningar korresponderar med innertakets plafondmålningar och belyser tydligt det förra sekelskiftets önskemål om ett förskönat kyrkorum. Deras historiska värde är betydande då de utgjort ett dominerande dekorativt inslag under 100 år.

Vid 1993 års restaurering valdes att inte rekonstruera de stora medaljonger innehållande bibelverser som fanns ovanför fönstren. Anledningen var att putsen skulle ersättas och måleriet bedömdes inte som tillräckligt värdefullt. I ett byggmötesprotokoll står något märkliga formulering; *bibeltaxt med bladverk föreslogs slopas enär de vackra fönsterbågarna kommer att störas*. Nya bibelverser tillkom men utan dekorativ inramning och på annan plats. Åtgärden var ur antikvariskt hänseende tveksam.

Ifråga om exteriören så har den bibehållit sin mycket enkla utformning förutom att samtliga portar byttes och kopparinkläddes 1967. Stilen är inte tidstypisk men utformningen är både estetisk och skickligt utförd. Kraven på att installera tornur 1956 medförde att de smäckra lanterninfönstren kläddes in med brunmålade brädor. Utifrån estetiska och karaktärsskapande aspekter var åtgärden mindre lyckad då fönstren utgjorde ett av ytterst få dekorativa inslag samtidigt som tornet uppfattades mer välkomnande.

Vid framtida restaureringar skall alltid varsamhet präglade arbetet. Särskilt korområdet skall behandlas med stor försiktighet. Ifråga om kyrkorummets färgsättning så ger den idag en behaglig och enhetligt intryck men kulörerna har ändrats åtskilliga gånger vilket medför att det antikvariska värdet är begränsat. Då antalet sittplatser kraftigt decimerats bör inga ytterligare bänkrader tagas bort. Väckelsångs kyrka är en produkt av nyklassicismens stilrena och återhållsamma ideal vars utformning även präglades av den lilla landsbygdsförsamlingens begränsade ekonomi. Ökade skönhetskrav har dock i hög uträkning omgestaltat interiören under 1900-talet och det är viktigt att även beakta dessa årsringar i kyrkorummet.

Händelseregister

- 1826 - Kyrkobygget inleds
- 1829 - Kronprins Oscar passerar Väckelsång och murar in en sten i samband med bygget
- 1832 - Domprosten Heurlin inviger kyrkan
- 1844 - Orgel av J M Blomqvist
- 1878 - Nytt orgelverk av C A Johansson
- 1907 - Taket beläggs med svartplåt. ÖIA förordar dock skiffer
 - Kyrkans fönster ersätts med nya
 - Vapenhuset förses med kalkstensgolv
 - Nya dörrar mellan kor och sakristia
 - Södra ingången förses med dubbeldörrar
 - Ommålning av interiören där korväggen erhåller större målningar av Ludvig Frid medan J Miller tillskapar takmålningar. Bänkar och dörrar blev målade i imiterad, bonad, ek. Läktarens barriär, predikstol och altarrund målades i vitt och guld medan orgelfasaden färgades grönt och guld
 - Invid altaret placeras två träfigurer, Paulus och Petrus, på vridna kolonner

- Bibelverser placerade i en dekorativ medaljong uppmålas ovanför fönstren
- Lampetter tillverkade av firman Marcus Ax i Gävle uppsätts mellan fönstren
- 1937 - Nytt uppvärmningssystem med pannrum under sakristian
- Predikstolen flyttas närmare koret
- Dekorationsmålningarna från 1907 målas delvis över vid det interiöra ommålningsarbetet
- Läktaren utvidgas
- Troligtvis nytt golv i kyrkan där även bjälklaget till stora delar byts
- 1952 - Bårhuset uppförs
- 1953 - Putslagningar och avfärgning av fasaderna
- 1955 - Befintlig taktäckning rivs och ersätts med kopparplåt. Lanterninen hade redan tidigare försetts med koppartäckning
- 1956 - Nytt orgelverk av N Hammarberg
- Tornur installeras och lanterninfönstren kläs in
- 1965-67 - Nya ytterdörrar klädda med kopparplåt
- Interiören målas om i blåa, gråa, röda och svarta kulör med inslag av guld
- Tillstånd till konservering av altartavlan
- Installation av värme och sanitetsteknisk utrustning vilket inkluderar radiatorer utmed långhusväggen och ny oljepanna
- En grå heltäckningsmatta läggs i långhuset samt innanför altarringen
- Bänkarna bekvämlighetsanpassas genom en ombyggnad samtidigt som de stoppas och kläs med grått tyg
- Bänkarna under läktaren tas bort samtidigt som läktaren sänks och förses med nya trappor
- Läktartrappan i vapenhuset rivs
- Vapenhusets golv får nya kalkstensplattor
- Vindfång tillskapas med glasade svängdörrar
- Tvärgången försvinner. Eventuellt sker detta genom att bänkkvarteren skjuts framåt då utrymmena under läktaren skulle tillskapas.
- 1973 - Skulpturgruppen ”Betesda-dammen”, utförd av David Ralson, invigs. Står placerad på nya kyrkogården.
- 1976 - Putslagningar och avfärgning av fasaderna
- 1979 - Tilläggsisolering av vinden
- 1982 - Ett utrymme under läktartrapporna som avskiljs genom en spaljékonstruktion tillskapas
- 1985 - Skyddsräcke uppsätts på läktarbarriären
- 1987 - Konservering av altartavlan
- 1991-93 - Utbyte av klockaxlar
- Invändig puts knackas ned och ersätts med nytt kalkbruk varefter avfärgning utförs
- Rivning av ena läktartrappan
- Toalett och förrådsutrymme iordningsställs under södra läktartrappan
- Altaret flyttas ut (versus populum) och golvet innanför altarringen sänks
- Korgolvet innanför altarringen beläggs med en röd heltäckande textilmatta som ersättning för en äldre grå
- Altartavlans ram förgylls och patineras ner i glans
- Uppsättning av nya radiatorer
- Innertaket rengörs och målas i den ursprungliga ljusblåa kulör som framkom vid takets tvättning
- Förbättrad belysning i koret
- Nya bibelcitater på långhusväggarna tillkommer då de förra höggs ned i samband med

- restaureringen
- Fönster lagas i bottenstycke samt blyplåt infälls och ansluts till utvändigt fönsterbleck av koppar
- Nya armaturer under läktaren av fabrikör Hans-Agne Jacobsson
- Den gråa heltäckningsmattan i långhuset tas bort
- Slipning och fernissning av samtliga golv
- Målning av innanfönster
- Målning av närmast samtliga interiöra trätor där en betydligt ljusare färgskala anammas, predikstol och altare inkluderat.
- Nytt elskåp vid elcentral bekläs med träpanel
- 1998 - Ny ytputs och avfärgning av fasaderna
- Målning av fönster
- Ny panel till tornluckorna
- Smärre plåtarbeten på taket vilket bl.a. inkluderade nya fotrännor
- Tornuren målas och siffror/visare förgylldes
- Handkappanpassning vid södra entrén
- 1999 - Inbyggnad av källarnedgång. Utfördes med lecablock som putsades
- Tvärgången i kyrkorummet återskapas genom att två bänkrader i vardera bänkkvarter plockas bort. Därmed sker en återgång till en uppdelning med fyra bänkkvarter
- 2001 - Anläggande av minneslund samt ny beläggning av gångväg till tornets entré
- 2002 - Omfattande inbrotts och brandlarmsinstallationer genomförs
- 2004 - Konservering av antependium från 1943, röd mässhake från 1966, vit mässhake från 1944, grön mässhake från 1966 samt vit mässhake från 1973

Källförteckning

Följande litteratur och arkiv har nyttjats i samband med vårdplansarbetet:

Antikvarisk- topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm.
Handlingar från Kungl. Byggnadsstyrelsen är inkluderade

Klipparkivet vid Smålands museum: Väckelsångs kyrka

Topografiska arkivet vid Smålands museum: Tingsryds kommun, Byggärenden, Väckelsångs kyrka

Kyrkobyggnader 1760-1860: Del 2 Småland och Öland 1993

Vassi, Heidi, red, *Kyrkobyggnader i Kronobergs län* 1998

Väckelsångsboken 1991 1991

Väckelsångs kyrka hälsar dig välkommen! 1994